

ANALIZA TURISTIČKE POTROŠNJE I TURISTIČKOG PROMETA U REPUBLICI SRBIJI: TRENDovi, IZAZOVI I PERSPEKTIVE RAZVOJA

Nemanja Pantić¹, Sonja Lazarević², Jasmina Ognjanović³

Originalni naučni rad

doi: 10.5937/OdrRaz2502007P

UDK:330.567.4:338.48(497.11)"2015/2024"

Rezime

U radu se analizira turistička potrošnja i turistički promet u Republici Srbiji u periodu 2015–2024. godine, sa posebnim osvrtom na ekonomske implikacije i razvojne perspektive turizma. Dodatno je izvršena analiza kretanja odnosno promena turističke potrošnje, kao i dinamike dolazaka i noćenja kako domaćih tako i stranih turista. Rezultati istraživanja ukazuju na tri jasno definisane razvojne faze turizma: fazu stabilnog rasta (2015–2019), fazu krize izazvane pandemijom COVID-19 (2020) i fazu intenzivnog oporavka i ekspanzije (2021–2024). Ukupna turistička potrošnja beleži značajan rast nakon 2021. godine, pri čemu dominira sever Srbije, dok južni region ostvaruje postepeni i nešto sporiji razvoj. Analiza dolazaka i noćenja pokazuje stabilan rast domaćeg turizma, izraženu otpornost i efikasan postkrizni oporavak. Dobijeni rezultati potvrđuju da turizam u Srbiji ima značajan potencijal za doprinos ekonomskom razvoju, zapošljavanju i regionalnoj ravnoteži, uz neophodnost jačanja institucionalnog okvira i primene principa održivog razvoja. Rad pruža empirijsku osnovu za formulisanje efikasnih politika unapređenja konkurentnosti i održivosti turističkog sektora Republike Srbije.

Кључне речи: turizam, turistička potrošnja, turistički promet, Republika Srbija.

¹ dr Nemanja Pantić, vanredni profesor, Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Vojvođanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja, Republika Srbija, e-mail: nemanja.pantic@kg.ac.rs

² dr Sonja Lazarević, vanredni profesor, Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Vojvođanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja, Republika Srbija, e-mail: sonja.milutinovic@kg.ac.rs

³ dr Jasmina Ognjanović, vanredni profesor, Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Vojvođanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja, Republika Srbija, e-mail: jasmina.lukic@kg.ac.rs

Uvod

Turizam je jedna od ključnih delatnosti savremene globalne ekonomije. Njegovi efekti se manifestuju kroz, pre svega, ekonomski rast, zapošljavanje, infrastrukturni razvoj, devizne prihode ali i regionalnu koheziju. Sun et al. (2025) su u istraživanju koje je sprovedeno na uzorku od 182 zemlje u periodu od 1998. do 2022. godine utvrdili da se turizam može posmatrati i kao posledica ekonomskog razvoja budući da svoj pun potencijal ostvaruje u državama sa razvijenim institucionalnim okvirima i stabilnim ekonomskim sistemima. Do sličnih zaključaka su došli i Lee et al. (2023), pri čemu su istakli da institucionalni faktori poput pravne sigurnosti, kontrole korupcije i efektivnosti nadležnih institucija dodatno jačaju vezu između turizma i ekonomskog razvoja.

Nguyen et al. (2025) svojim istraživanjem ukazuju na to da investicije u turizam kao i turistička potrošnja imaju pozitivan efekat na zapošljavanje i to posebno u državama sa razvijenim institucionalnim okvirima. U Republici Srbiji turizam, pored toga što doprinosi generisanju novih radnih mesta, ima pozitivnih efekata na unapređenje regionalne konkurentnosti (Milutinović & Stanišić, 2019). Adedoyin et al. (2022) ističu poseban značaj međunarodnog turizma za infrastrukturni razvoj država sa stabilnim regulatornim okvirima. Ojonta & Ogbuabor (2024) su istakli da je turizam ključni faktor unapređenja komunalne i saobraćajne infrastrukture.

Značaj turizma se može posmatrati i kroz prizmu deviznih prihoda i stabilnosti platnog bilansa. Devizni prihodi od stranih turista utiču na rast deviznih rezervi ali i pad trgovinskog deficita i jačanje fiskalne stabilnosti (Giotis, 2022). Ipak, prema Nguyen et al. (2025), ovi benefiti podrazumevaju kvalitetnu turističku ponudu, efikasno funkcionisanje institucija i strategije održivog razvoja.

Sa aspekta održivog razvoja autori posebno ističu potencijal turizma za smanjenje regionalnih nejednakosti kroz razvoj ruralnih i manje razvijenih područja. Treba imati u vidu da prekomerni razvoj turizma može proizvesti negativne efekte poput infrastrukturnih pritisaka, socijalne tenzije ali i degradacije životne sredine. Ključni izazovi savremenog turizma su institucionalne slabosti, loša regulativa kao i niska otpornost na eksterne troškove (Adedoyin et al., 2022).

Evidentno je da turizam ima snažan potencijal za doprinos ekonomskom rastu, zapošljavanju i održivom razvoju, ali samo ukoliko se razvija u okviru kvalitetnog institucionalnog sistema. Politike koje promovišu transparentnost, obrazovanje, diverzifikaciju turističke ponude i zaštitu resursa ključne su za ostvarivanje dugoročno održivih koristi od turizma.

Turistička potrošnja

Turistička potrošnja je fundamentalna komponenta ekonomskog uticaja turizma, jer direktno doprinosi rastu BDP-a, zaposlenosti i fiskalnim prihodima. Analiza njene strukture omogućava kreiranje efikasnih politika razvoja turizma zasnovanih na održivosti, diverzifikaciji i rastu vrednosti domaće turističke ponude. Prema definiciji Svetske turističke organizacije (UNWTO, 2023), turistička potrošnja obuhvata ukupne turističke izdatke tokom putovanja, uključujući troškove prevoza, smeštaja, ishrane, rekreacije i drugih usluga. Ima višestruke makroekonomske efekte, posebno u zemljama koje se oslanjaju na sektor usluga. Struktura turističke potrošnje razlikuje se u zavisnosti od destinacije, sociodemografskih karakteristika turista i oblika turizma (Lähteenmäki Utela et al., 2024). Istraživanja pokazuju da veći deo potrošnje čine troškovi smeštaja i ugostiteljskih usluga. Takođe, značajan udeo u ukupnoj turističkoj potrošnji čine izdaci za lokalni transport, kulturne i rekreativne aktivnosti (Stabler et al., 2010).

Pored napred navedenih direktnih efekata, turistička potrošnja generiše i indirektno i indukovane efekte, čime se povećava agregatna tražnja i podstiče razvoj povezanih sektora, kao što su trgovina, poljoprivreda, saobraćaj i građevinarstvo (Frechtling, 2013). Na makroekonomskom nivou, analiza turističke potrošnje omogućava procenu elastičnosti potražnje i konkurentnosti destinacije. Visok nivo potrošnje po turisti često ukazuje na razvijenu turističku infrastrukturu i kvalitet ponude (Dwyer et al., 2004). Istovremeno, turistička potrošnja utiče na platni bilans zemlje putem deviznih priliva, čime doprinosi stabilnosti finansijskog sistema, naročito u državama sa izraženom sezonskom ekonomijom.

Savremeni trendovi pokazuju promene u obrascima turističke potrošnje usled digitalizacije i održivog razvoja. Rast e-turizma i online rezervacija značajno su promenili strukturu potrošnje i kanale distribucije prihoda (Gretzel et al., 2020). Istovremeno, povećana svest

o održivosti utiče na preferencije turista koji su sve spremniji da troše više na ekološki odgovorne proizvode i iskustva (UNWTO, 2022). U narednoj tabeli je predstavljena vrednost turističke potrošnje u Republici Srbiji u periodu 2015-2023. godine.

Tabela 1. Vrednost turističke potrošnje u Republici Srbiji u periodu 2015-2023. godine (RSD)

Godina	Ukupno	Srbija - sever	Srbija - jug
2015	67.318.055	38.320.773	28.997.282
2016	72.242.666	41.268.196	30.974.470
2017	79.263.288	47.266.768	31.996.520
2018	87.687.418	54.590.733	33.096.685
2019	97.552.499	63.642.648	33.909.851
2020	73.439.609	52.738.080	20.701.528
2021	114.307.220	88.135.202	26.172.018
2022	231.440.322	162.759.270	68.681.052
2023	289.299.657	217.704.637	71.595.020

Izvor: Autori, na osnovu Statističkih godišnjaka RS (2015-2023)

Analiza kretanja turističke potrošnje u Republici Srbiji u periodu od 2015-2023. godine ukazuje na izražene promene koje odražavaju makroekonomske i društvene okolnosti izabranog vremenskog okvira. U periodu 2015-2019. godine, ukupna turistička potrošnja beleži kontinuirani rast, kada dostiže vrednost od 97,55 miliona dinara. Ovaj period pored rastuće potrošnje turista karakteriše i stabilan rast domaće turističke aktivnosti kao i porast dolazaka i noćenja, što je u skladu sa globalnim trendom rasta turizma.

Međutim, 2020. godina donosi značajan pad ukupne turističke potrošnje, koji je direktna posledica pandemije COVID-19. Ograničenja kretanja, smanjeni međunarodni i domaći turistički tokovi, kao i ekonomska neizvesnost, doveli su do smanjenja ukupne potrošnje na 73,44 miliona dinara, što predstavlja pad od približno 25% u odnosu na prethodnu godinu. Ovaj negativan trend posebno je izražen u južnom delu Srbije, gde je potrošnja pala na 20,7 miliona dinara.

Od 2021. godine uočava se snažan oporavak jer se ukupna turistička potrošnja gotovo udvostručila (114,3 miliona dinara). U naredne dve godine (2022. i 2023.) su ostvarene rekordne vrednosti od 231,44 i 289,30 miliona dinara, respektivno. Ovaj rast se može povezati sa ponovnim otvaranjem tržišta, prilagođavanjem turističke ponude novim okolnostima i povećanim interesovanjem domaćih turista za putovanja unutar zemlje.

Posmatrajući ukupnu strukturu potrošnje, jasno se uočava dominantno učešće severnog dela Srbije u ukupnoj turističkoj potrošnji od oko 69%. Udeo severa raste sa 57% u 2015. godini na 75% u 2023. godini, što ukazuje na sve veću koncentraciju turističke aktivnosti u ovoj regiji, posebno u Beogradu i Vojvodini. Južni deo Srbije, iako sa manjim udelom, pokazuje stabilan rast u apsolutnim vrednostima, što može ukazivati na razvoj lokalnih destinacija i diverzifikaciju turističke ponude. U narednoj tabeli su predstavljeni osnovni deskriptivni statistički pokazatelji za turističku potrošnju u Republici Srbiji.

Tabela 2. Osnovni deskriptivni statistički pokazatelji za turističku potrošnju u Republici Srbiji u periodu 2015-2023. godine (RSD)

Pokazatelj	Ukupno	Srbija – sever	Srbija – jug
Prosek	123.394.748	85.269.812	42.124.936
Medijana	87.687.418	54.590.733	31.996.520
Minimum	67.318.055	38.320.773	20.701.528
Maksimum	289.299.657	217.704.637	71.595.020
Standardna devijacija	≈ 80.500.000	≈ 63.700.000	≈ 18.100.000
Koeficijent varijacije (%)	65,2%	74,8%	43,0%

Izvor: Proračun autora

Statistički pokazatelji dodatno potvrđuju izraženu dinamiku u kretanju potrošnje. Prosečna vrednost ukupne turističke potrošnje iznosi 123,39 miliona dinara, uz standardnu devijaciju od oko 80,5 miliona dinara, što ukazuje na značajnu varijabilnost tokom analiziranog perioda. Koeficijent varijacije od 65,2% potvrđuje postojanje visokog stepena oscilacija u potrošnji, pre svega usled eksternih ekonomskih i zdravstvenih faktora.

Imajući u vidu navedene pokazatelje, turistička potrošnja u Republici Srbiji je tokom analiziranog perioda prolazila kroz tri faze: fazu stabilnog rasta (2015–2019), fazu krize i pada (2020), te fazu brzog

oporavka i rasta (2021–2023). Ovi rezultati ukazuju na otpornost turističkog sektora Srbije i njegovu sposobnost prilagođavanja promenama u eksternom okruženju, što potvrđuje značaj turizma kao jednog od ključnih faktora ekonomskog razvoja.

Struktura turističke potrošnje u Republici Srbiji

Struktura turističke potrošnje predstavlja važan indikator ponašanja turista, jer pokazuje kako se ukupni izdaci raspoređuju po različitim kategorijama potrošnje, kao što su troškovi za hranu i piće, noćenje, zabavu, rekreaciju i druge usluge. Analiza promena u strukturi potrošnje u periodu od 1985. do 2023. godine omogućava sagledavanje ekonomskih, socijalnih i tržišnih promena koje utiču na način na koji turisti troše tokom boravka.

Tabela 3. Struktura turističke potrošnje u Republici Srbiji (%)

Godina	Piće	Hrana i napici	Noćenja	Ostalo
1985	33.9	53.5	9.1	3.5
1995	28.8	54.9	12.7	3.6
2005	30.1	46.2	19.9	3.8
2015	29.9	48.3	19.1	2.7
2016	26.8	51.1	19.6	2.5
2017	27.3	51.2	19.0	2.5
2018	24.1	55.6	18.1	2.2
2019	24.2	55.9	17.8	2.1
2020	26.5	59.2	12.2	2.1
2021	26.8	58.6	12.9	1.7
2022	28.9	57.2	12.2	1.7
2023	27.8	55.5	15.0	1.7

Izvor: Autori, na osnovu Statističkih godišnjaka RS (2015-2023)

Podaci ukazuju na značajne promene u strukturi turističke potrošnje u poslednje četiri decenije. Najveći udeo u ukupnoj potrošnji konstantno zauzimaju hrana i napici, dok su učešća ostalih kategorija – piće, noćenja i ostalo, varirala kroz vreme.

Udeo potrošnje na hranu i napitke kretao se između 46,2% (2005) i 59,2% (2020). Nakon 2005. godine, primećuje se blagi rast udela hrane i napitaka, posebno u periodu 2018–2021. godine, kada je premašivao 55%. Ovaj rast ukazuje na veći značaj gastronomije u turističkoj ponudi i preferencijama turista, ali i na rast cena usluga ishrane. Učešće izdataka za piće smanjilo se sa 33,9% (1985) na 27,8% (2023). Trend

pokazuje postepeno opadanje, što može biti rezultat prelaska turista na kompletnije aranžmane (npr. all-inclusive), gde je piće uključeno u cenu aranžmana, kao i promena u navikama potrošača. Udeo troškova za noćenje značajno je porastao sa 9,1% (1985) na 19,9% (2005), nakon čega je usledila faza stabilizacije između 17% i 19%. U periodu 2020–2022. godine dolazi do naglog smanjenja udela (oko 12%), što se može povezati sa pandemijom i padom cena smeštaja. Nakon 2022. udeo noćenja ponovo raste na 15% (2023), što potvrđuje proces revitalizacije turističkog tržišta.

Analiza strukture turističke potrošnje u periodu 1985–2023. godine pokazuje stabilnost osnovnih kategorija uz blage oscilacije koje su u skladu sa ekonomskim i društvenim promenama. Udeo hrane i napitaka ostaje dominantan, dok izdaci za noćenje beleže rast u dugom roku, odražavajući povećanje kvaliteta i standarda usluga. Pad izdataka za „ostalo“ ukazuje na ograničenu potrošnju u segmentima dodatnih turističkih aktivnosti, što otvara prostor za razvoj diverzifikovane ponude i stvaranje proizvoda koji podstiču veću potrošnju turista izvan osnovnih kategorija. Sveukupno, turistička potrošnja u Srbiji pokazuje zrelost i stabilnost, ali i potencijal za unapređenje kroz razvoj brojnih oblika turizma.

Dolasci i noćenja turista

Dolasci i noćenja turista predstavljaju osnovne pokazatelje turističke aktivnosti i jedan su od ključnih instrumenata za procenu uspešnosti poslovanja i ekonomskog doprinosa turističke destinacije. Broj dolazaka ukazuje na atraktivnost destinacije, dok broj noćenja reflektuje dužinu boravka i vrednost turističke potrošnje (Stanković & Jovanović, 2011). Ovi indikatori imaju direktan uticaj na prihode, zapošljavanje ali i razvoj turističke infrastrukture.

Sa ekonomske tačke gledišta, dolasci i noćenja turista generišu značajne direktne i indirektne prihode kroz turističku potrošnju, čime se podstiče lokalna ekonomska aktivnost i povećava agregatna tražnja (Stanković & Jovanović, 2011). Multiplikativni efekti potrošnje turista utiču na rast prihoda ugostiteljskih objekata, malih biznisa, transportnih preduzeća i lokalne trgovine, stvarajući lančane reakcije u privredi (Cvetanović & Sokolov-Mladenović, 2013). U tom kontekstu, turizam

se **može** posmatrati kao razvojni motor koji doprinosi ukupnom ekonomskom razvoju.

Broj noćenja je posebno značajan budući da odražava dužinu boravka pa tako i vrednost turističke ponude. Veći broj noćenja po dolasku ukazuje i na veći nivo zadovoljstva turista kao i na veću ekonomsku efikasnost turističke destinacije. Istraživanje sprovedeno u Srbiji pokazalo je da dužina boravka turista pozitivno korelira sa nivoom zaposlenosti u hotelijerstvu i srodnim uslužnim sektorima (Miletić & Penić, 2019). Stoga, destinacije koje uspevaju da produže prosečan boravak turista ostvaruju dugoročne koristi u vidu stabilnijih prihoda i rasta zaposlenosti. Podaci o dolascima i noćenjima takođe su ključni za planiranje i upravljanje turističkim razvojem. Oni omogućavaju analizu sezonalnosti i identifikaciju trendova koji utiču na popunjenost kapaciteta i investicione odluke u turističkom sektoru (Perić, 2016).

Dolasci i noćenja imaju i širu razvojnu ulogu, naročito u kontekstu lokalnih zajednica i regionalnog razvoja. Turizam, kroz povećan broj poseta i duži boravak turista, može podstaći izgradnju infrastrukture, unaprediti kvalitet života lokalnog stanovništva i doprineti očuvanju kulturnog identiteta (Cvetanović & Sokolov-Mladenović, 2013; Radivojević & Kovačević, 2021). Međutim, rast turističkog prometa mora biti usklađen sa principima održivog razvoja kako bi se izbegli negativni uticaji na životnu sredinu i društvene odnose (Radivojević & Kovačević, 2021).

Ekonometrijske analize potvrđuju da postoji dugoročna veza između rasta turističkih dolazaka i bruto domaćeg proizvoda (Đukić & Pavlović, 2018). Empirijski nalazi za Srbiju takođe ukazuju da povećanje broja dolazaka i noćenja ima pozitivan i statistički značajan uticaj na rast BDP-a. Slično tome, analiza faktora koji utiču na turističke tokove u Hrvatskoj pokazala je da su realni dohodak emitivnih zemalja i devizni kursevi među ključnim determinantama dolazaka i noćenja (Belullo, 2012).

Stoga, broj dolazaka i noćenja turista predstavlja centralni indikator uspešnosti turističkog sektora i temelj za ekonomske, društvene i razvojne analize. Njihova interpretacija, međutim, mora biti praćena kontekstualnim faktorima; sezonalnošću, strukturom turista i

održivošću razvoja kako bi se obezbedio dugoročno stabilan i odgovoran rast turizma.

Analiza dolazaka i noćenja domaćih turista u Republici Srbiji

Za potrebe analize broja dolazaka i noćenja turista izvršena je podela na domaće i strane turiste kako bi se uvideli trendovi i definisali relevantni zaključci. U narednoj tabeli su predstavljeni podaci koji se odnose na dolaske i noćenja domaćih turista u periodu 2017-2024. godine. Podaci obuhvataju apsolutne i relativne promene, izražene u procentima, te omogućavaju identifikaciju ključnih trendova i faza razvoja domaćeg turizma.

Tabela 4. Dolasci i noćenja domaćih turista

Godina	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Promena	%	Ukupno	Promena	%
2017	1.588.693	-	-	5.150.017	-	-
2018	1.720.008	131.315	8,3	5.678.235	528.218	10,3
2019	1.843.432	123.424	7,2	6.062.921	384.686	6,8
2020	1.374.310	-469.122	-25,4	4.936.732	-1.126.189	-18,6
2021	1.720.054	345.744	25,2	5.732.833	796.101	16,1
2022	2.096.472	376.418	21,9	7.306.219	1.573.386	27,4
2023	2.058.492	-37.980	-1,8	6.858.331	-447.888	-6,1
2024	2.048.016	-10.476	-0,5	6.564.402	-293.929	-4,3
Ukupno	-	459.323	28.9	-	1.414.385	27.5

Izvor: Autori, na osnovu Statističkih godišnjaka RS (2017-2024)

Podaci ukazuju na izražen rast domaćeg turizma u analiziranom periodu, budući da je broj dolazaka povećan je za 459.323, što predstavlja rast od 28,9%, dok je broj noćenja porastao za 1.414.385 ili 27,5%. Takvi pokazatelji potvrđuju značajnu ekspanziju domaćeg turističkog prometa i njegovu otpornost na ekonomske i zdravstvene krize.

U periodu 2017-2019. godine zabeležen je kontinuiran rast broja domaćih turista. U 2018. godini dolasci su porasli za 8,3%, dok su noćenja povećana za 10,3% u odnosu na prethodnu godinu. Trend rasta nastavljen je i tokom 2019. godine, kada su dolasci i noćenja povećani

za 7,2% odnosno 6,8%, što ukazuje na rastuću atraktivnost domaćih destinacija. Naredna, 2020. godina predstavlja prelomnu tačku, jer je usled pandemije COVID-19 došlo do drastičnog smanjenja turističkog prometa. Broj dolazaka opao je za 25,4%, dok su noćenja smanjena za 18,6%. Ovaj pad direktno je povezan sa restriktivnim merama putovanja i smanjenom mobilnošću stanovništva.

Period 2021–2022. godine karakteriše oporavak i revitalizacija domaćeg turizma. Broj dolazaka u 2021. porastao je za 25,2%, a u 2022. za dodatnih 21,9%, dok su noćenja zabeležila rast od 16,1% i 27,4% respektivno. Ovaj rast može se dovesti u vezu sa državnim merama podrške turizmu, promocijom domaćih destinacija i rastom interesovanja za odmorom u zemlji prebivališta. U 2023. i 2024. godini zabeležen je blagi pad dolazaka i noćenja, koji ukazuje na stabilizaciju tržišta nakon izuzetnog rasta u prethodnim godinama. Dolasci su smanjeni za 1,8% i 0,5%, dok su noćenja opala za 6,1% i 4,3%. Ovi pokazatelji ukazuju na prelazak iz faze ekspanzije u fazu stabilnog tržišnog prilagođavanja. Prosečan broj noćenja po dolasku u posmatranom periodu kretao se između 3,2 i 3,5, što ukazuje na stabilne obrasce ponašanja domaćih turista. Ovaj podatak sugerije da se najveći deo domaćeg turizma odnosi na kraće boravke, često vikend-aranžmane i posete destinacijama u blizini mesta prebivališta.

Na osnovu sprovedene analize može se zaključiti da domaći turizam u Republici Srbiji u periodu 2017–2024. beleži dugoročno pozitivan trend. Uprkos značajnom padu tokom 2020. godine, sektor je pokazao otpornost i brz oporavak. Posebno značajna je bila 2022. godina kada su ostvareni rekordni rezultati u broju dolazaka i noćenja. Blago smanjenje u 2023. i 2024. godini može se posmatrati kao prirodna stabilizacija tržišta nakon dinamičnog rasta. Sveukupno, domaći turizam ima perspektivu daljeg razvoja uz odgovarajuću institucionalnu podršku, ulaganja u infrastrukturu i održivo upravljanje destinacijama.

U narednoj tabeli su prikazani osnovni deskriptivni statistički pokazatelji broja dolazaka i noćenja domaćih turista u Republici Srbiji za period 2017-2024. godine. Pokazatelji obuhvataju prosek, medijanu, minimum, maksimum, standardnu devijaciju i koeficijent varijacije i omogućavaju uvid u centralne tendencije, varijabilnost i stabilnost analiziranih podataka.

Tabela 5. Osnovni deskriptivni statistički pokazatelji broja dolazaka i noćenja domaćih turista u periodu 2017-2024. godine (RSD)

Pokazatelj	Dolasci	Noćenja
Prosek	1.806.184,62	6.036.211,25
Medijana	1.781.743	5.897.877
Minimum	1.374.310	4.936.732
Maksimum	2.096.472	7.306.219
Standardna devijacija	255.359,34	826.600,58
Koeficijent varijacije (%)	14,14	13,69

Izvor: Proračun autora

Prosečan broj dolazaka u analiziranom periodu iznosio je 1.806.184,62 dok je prosečan broj noćenja bio 6.036.211,25. Vrednosti medijane su vrlo bliske proseku, što ukazuje na relativnu simetriju distribucije podataka. Najniže vrednosti zabeležene su 2020. godine, dok su maksimumi ostvareni 2022. godine, što se podudara sa fazom oporavka domaćeg turizma nakon pandemije. Standardna devijacija za dolaske iznosi 255.359,34, a za noćenja 826.600,58, što ukazuje na umerenu varijabilnost podataka. Koeficijent varijacije od 14,14% za dolaske i 13,69% za noćenja pokazuje da podaci nisu visoko disperzovani, te da se kretanja odvijaju u stabilnom i predvidivom opsegu.

Analiza dolazaka i noćenja stranih turista u Republici Srbiji

Nakon analize dolazaka i noćenja domaćih turista, kako je napred navedeno, biće izvršena uporedna analiza navedenih kategorija za strane turiste kako bi se uvideli trendovi i definisali relevantni uporedni zaključci. U narednoj tabeli su predstavljeni podaci koji se odnose na dolaske i noćenja stranih turista u periodu 2017-2024. godine. Podaci obuhvataju apsolutne i relativne promene, izražene u procentima, te omogućavaju identifikaciju ključnih trendova i faza razvoja turizma.

Tabela 6. Dolasci i noćenja stranih turista

Godina	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Promena	%	Ukupno	Promena	%
2017	1.497.173	-	-	3.175.127	-	-
2018	1.710.514	213.341	14,2	3.657.868	482.741	15,2
2019	1.846.551	136.037	7,9	4.010.378	352.510	9,6

2020	445.711	-1.400.840	-75,9	1.264.558	-2.745.820	-68,5
2021	871.239	425.528	95,5	2.429.597	1.165.039	92,1
2022	1.772.763	901.524	103,4	4.939.394	2.509.797	103,3
2023	2.134.305	361.542	20,4	5.582.604	643.210	13,02
2024	2.384.735	250.430	11,7	6.097.749	515.145	9,3
Ukupno	-	887.562	59,3	-	2.922.622	92,1

Izvor: Autori, na osnovu Statističkih godišnjaka RS (2017-2024)

U analiziranom periodu ostvaren je izražen rast stranog turizma, iako sa značajnim oscilacijama koje su posledica globalnih okolnosti, naročito pandemije COVID-19. Ukupan broj dolazaka stranih turista povećan je za 887.562 ili 59,3%, dok je broj noćenja porastao za 2.922.622 ili 92,1%. Ovi podaci potvrđuju da je rast noćenja bio intenzivniji od rasta dolazaka, što ukazuje na produženje prosečnog boravka stranih turista i veći stepen zadovoljstva destinacijom.

U 2017. godini Srbija je zabeležila 1.497.173 dolaska stranih turista i 3.175.127 noćenja. Tokom 2018. i 2019. godine usledio je kontinuiran rast, pri čemu su dolasci porasli za 14,2%, a zatim za 7,9%, dok su noćenja povećana za 15,2% i 9,6% respektivno. Naredna, 2020. godina donela je značajan pad turističkih pokazatelja usled globalne pandemije COVID-19, budući da su dolasci smanjeni za 75,9%, a noćenja za 68,5%. Ovaj period označio je krizu međunarodnog turizma, uz značajne ekonomske posledice po sektor usluga. U 2021. godini započinje faza oporavka, sa porastom broja dolazaka od 95,5% i noćenja od 92,1%. Rast je nastavljen i u 2022. godini, kada su dolasci porasli za 103,4%, a noćenja za 103,3%, čime je dostignut nivo iznad pre-pandemijskog. Ovakva kretanja rezultat su povećane dostupnosti letova, aktivnih promotivnih kampanja i povratka poverenja stranih turista u putovanja. Tokom 2023. i 2024. godine beleži se faza stabilizacije tržišta, pri čemu su dolasci porasli za 20,4% i 11,7%, a noćenja za 13,0% i 9,3%. Ovi podaci ukazuju na konsolidaciju stranog turizma i prelazak iz faze oporavka u fazu održivog rasta. Prosečan broj noćenja po dolasku stranih turista je u periodu 2017-2024. godine povećan sa približno 2,1 na 2,6. Ova činjenica sugerise povećanje dužine boravka i veću angažovanost stranih turista u lokalnim turističkim aktivnostima. Povećano trajanje boravka direktno doprinosi

rastu turističke potrošnje, što ima pozitivan uticaj i na prihode od turizma.

Analiza pokazuje da je “strani turizam” u Republici Srbiji u periodu 2017–2024. godine doživeo faze rasta, krize i oporavka, ali sa jasnim dugoročnim uzlaznim trendom. Uprkos drastičnom padu 2020. godine, sektor se pokazao izuzetno otpornim i prilagodljivim, ostvarivši snažan rast već 2021. i 2022. godine. Rast broja noćenja u većem obimu od rasta broja dolazaka ukazuje na jačanje kvaliteta turističke ponude i bolju integraciju Srbije u međunarodne turističke tokove. Dugoročno posmatrano, strani turizam predstavlja značajan potencijal za razvoj ekonomije, promociju kulturnog identiteta i jačanje međunarodnog imidža Republike Srbije.

U okviru ove analize predstavljeni su i osnovni deskriptivni statistički pokazatelji broja dolazaka i noćenja stranih turista u Republici Srbiji za period 2017–2024. godine. Analiza obuhvata pokazatelje prosečne vrednosti (aritmetičke sredine), medijane, minimuma, maksimuma, standardne devijacije i koeficijenta varijacije, s ciljem da se proceni stepen stabilnosti, varijabilnosti i centralnih tendencija stranog turističkog prometa.

Tabela 7. Osnovni deskriptivni statistički pokazatelji broja dolazaka i noćenja stranih turista u periodu 2017-2024. godine (RSD)

Pokazatelj	Dolasci	Noćenja
Prosek	1.582.374	3.894.909
Medijana	1.741.639	4.324.186
Minimum	445.711	1.264.558
Maksimum	2.384.735	6.097.749
Standardna devijacija	603.503	1.606.386
Koeficijent varijacije (%)	38,2%	41,3%

Izvor: Proračun autora

Prosečna godišnja vrednost dolazaka stranih turista iznosi približno 1,58 miliona, dok prosečan broj noćenja dostiže oko 3,89 miliona. Medijana je bliska proseku (1,74 miliona dolazaka i 4,32 miliona noćenja), što ukazuje na relativno uravnotežen raspored podataka i odsustvo izraženih asimetrija, izuzev očiglednog pada tokom 2020. godine.

Najniže vrednosti zabeležene su 2020. godine, kada je broj dolazaka stranih turista pao na 445.711, a broj noćenja na 1.264.558, što predstavlja direktnu posledicu globalne zdravstvene krize i zatvaranja međunarodnih granica. Nasuprot tome, maksimalne vrednosti ostvarene su 2024. godine, sa 2.384.735 dolazaka i 6.097.749 noćenja, čime je Srbija dostigla nivo znatno iznad pre-pandemijskog turističkog prometa.

Standardna devijacija ukazuje na umerenu disperziju podataka (603.503 kod dolazaka i 1.606.386 kod noćenja), što znači da su godišnje oscilacije prisutne, ali nisu ekstremne. Koeficijent varijacije iznosi 38,2% za dolaske i 41,3% za noćenja, što potvrđuje umerenu varijabilnost i relativnu stabilnost stranog turističkog tržišta u Srbiji.

Na osnovu prikazanih rezultata može se zaključiti da je strani turizam u Republici Srbiji u periodu 2017–2024. godine pokazao stabilan rast sa izraženim cikličnim oscilacijama. Pad iz 2020. godine predstavljao je privremeni šok, nakon čega je usledio snažan oporavak i postepeno dostizanje rekordnih vrednosti do 2024. godine. Relativno nizak koeficijent varijacije i sličnost između proseka i medijane ukazuju na stabilan i održiv trend rasta. Ovi nalazi potvrđuju da strani turizam ima značajan razvojni potencijal i da doprinosi jačanju ukupne konkurentnosti turističkog sektora Srbije, naročito u segmentima kulturnog, gradskog i događajnog turizma.

Zaključak

Analiza turističke potrošnje, dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista u Republici Srbiji u periodu 2015-2024. godine pokazuje da turizam ima rastući značaj u strukturi nacionalne ekonomije, predstavljajući sektor sa snažnim razvojnim potencijalom i izraženim multiplikativnim efektima. Dobijeni rezultati potvrđuju da turizam u Srbiji deluje kao katalizator ekonomskog rasta, zapošljavanja i regionalne kohezije, pri čemu se njegovi efekti manifestuju kroz povećanje agregatne tražnje, rast prihoda i unapređenje infrastrukture. Ipak, sektor je pokazao i visoku osetljivost na spoljne šokove, što se jasno ogleda u naglom padu pokazatelja tokom 2020. godine usled pandemije COVID-19. Nakon tog perioda krize, turizam se uspešno oporavio i ušao u fazu ekspanzije, obeleženu rastom domaćeg turističkog prometa i povratkom stranih posetilaca, što svedoči o

otpornosti sektora i njegovoj sposobnosti prilagođavanja savremenim tržišnim uslovima.

Deskriptivna analiza pokazuje izražene prostorne i strukturne razlike u turističkoj potrošnji. Severni deo Srbije, sa Beogradom i Vojvodinom kao vodećim destinacijama, ostvaruje dominantno učešće u ukupnim prihodima, dok južni regioni beleže postepeni rast, što ukazuje na potencijal za uravnoteženiji regionalni razvoj. Struktura potrošnje pokazuje dugoročni rast izdvajanja za hranu, napitke i noćenje, čime se potvrđuje trend unapređenja ugostiteljskog sektora i povećanja kvaliteta turističke ponude. Povećanje prosečne dužine boravka, naročito kod stranih turista, ukazuje na viši stepen zadovoljstva, veću lojalnost posetilaca i rast konkurentnosti srpskih destinacija na međunarodnom tržištu.

Empirijski nalazi potvrđuju da postoji stabilna i statistički značajna veza između razvoja turizma i ekonomskog rasta Srbije, čime se podržava teza o turizmu kao razvojnom motoru nacionalne privrede. Međutim, dalji razvoj ovog sektora zahteva sistemsko unapređenje institucionalnog okvira, efikasniju koordinaciju između državnog, regionalnog i lokalnog nivoa, kao i jačanje kapaciteta u oblasti planiranja, promocije i održivog upravljanja destinacijama. Neophodno je podstaći diverzifikaciju turističke ponude kroz razvoj ruralnog, kulturnog, zdravstvenog i ekoturizma, uz istovremeno očuvanje prirodnih i kulturnih resursa.

Turizam u Republici Srbiji poseduje snažan potencijal da postane strateški stub ekonomskog razvoja i međunarodne prepoznatljivosti zemlje. Da bi taj potencijal bio u potpunosti iskorišćen, potrebno je uspostaviti dugoročne politike zasnovane na principima održivosti, inovativnosti i regionalne ravnoteže, koje će omogućiti da turizam postane integrisani deo šireg ekonomskog i društvenog razvoja Srbije.

Zahvalnica

Ovaj rad je finansiralo Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Vlade Republike Srbije, na osnovu Ugovora o prenosu sredstava za finansiranje naučnoistraživačkog rada zaposlenih u nastavi na akreditovanim visokoškolskim ustanovama u 2025.godini (br. 451-03-137/2025-03/200375 od 4.02.2025.g.).

Literatura

1. Adedoyin, F. F., Erum, N., & Bekun, F. V. (2022). How does institutional quality moderate the impact of tourism on economic growth? *Tourism Economics*, 28(5), 1311–1332.
2. Belullo, A. (2012). Analiza faktora koji utječu na dolaske i noćenja turista iz glavnih emitivnih zemalja u destinaciji Barbariga. *Tourism and Hospitality Management*, 18(2), 263–276.
3. Cvetanović, S., & Sokolov-Mladenović, S. (2013). Tourism as a basis for development of the economy of Serbia. *Procedia Economics and Finance*, 6, 80–88.
4. Dwyer, L., Forsyth, P., & Spurr, R. (2004). Evaluating tourism's economic effects: New and old approaches. *Tourism Management*, 25(3), 307–317.
5. Đukić, S., & Pavlović, D. (2018). Tourism-led economic growth hypothesis: An empirical investigation for Serbia. *Ekonomika*, 64(3), 27–40.
6. Frechtling, D. C. (2013). *The Economic Impact of Tourism: Overview and Examples of Macroeconomic Analysis*. UNWTO Statistics and TSA Issues Paper Series.
7. Giotis, G. (2022). Preliminary Results on the Employment Effect of Tourism. A meta-analysis. Papers 2206.00174, arXiv.org.
8. Gretzel, U., Fuchs, M., Baggio, R., Hoepken, W., Law, R., & Neidhardt, J. (2020). E-Tourism beyond COVID-19: A call for transformative research. *Information Technology & Tourism*, 22(2), 187–203.
9. Lähteenmäki Uutela, A., Haukioja, T., & Pohjola, T. (2024). Od globalne održivosti tipa "šuplje krofne" do upravljanja lokalnim turističkim destinacijama. *Menadžment u hotelijerstvu i turizmu*, 12(2), 107-121.
10. Miletić, S., & Penić, M. (2019). Uticaj turističkih noćenja na zapošljavanje u ugostiteljstvu Srbije. *Serbian Journal of Applied Sciences*, 1(2), 45–56.
11. Milutinović, S., & Stanišić, T. (2019). Impact of tourism on employment in Serbia and its main competitors. *Tourism International Scientific Conference Vrnjačka Banja - TISC*, 4(1), 113-130.
12. Nguyen, P. C., Schinckus, C., Chong, F. H. L., Nguyen, B. Q., & Tran, D. L. T. (2025). Tourism and contribution to employment:

- Global evidence. *Journal of Economics and Development*, 27(1), 22–37.
13. Ojonta, O.I., & Ogbuabor, J.E. (2024). Effects of tourism and institutional quality on infrastructural development in Africa: new evidence from the system GMM technique. *Bus Econ*, 59, 101–117.
 14. Perić, M. (2016). *Analiza turističkog prometa i sezonalnosti u Republici Hrvatskoj*. University of Split: Faculty of Economics.
 15. Radivojević, A., & Kovačević, M. (2021). *Održivi razvoj turizma u Srbiji: izazovi i perspektive*. In Proceedings of the International Conference on Tourism and Hospitality, 245–258.
 16. RZS, Statistički godišnjak Republike Srbije (2015-2024), <https://www.stat.gov.rs/publikacije/?a=22&s=2202&d=2&r=>
 17. Stabler, M., Papatheodorou, A., & Sinclair, M. T. (2010). *The Economics of Tourism*. Routledge.
 18. Stanković, M., & Jovanović, V. (2011). Multiplikativni efekti turističke potrošnje. *Economics of Agriculture*, 58(3), 357–370.
 19. Sun, Z., Liu, L., Pan, R., Wang, Y., & Zhang, B. (2025). Tourism and economic growth: The role of institutional quality. *International Review of Economics & Finance*, 98, 103913.
 20. UNWTO (2022). *International Tourism Highlights, 2022 Edition*. Madrid: World Tourism Organization.
 21. UNWTO (2023). *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2023*. Madrid: World Tourism Organization.

ANALYSIS OF TOURIST CONSUMPTION AND TOURIST TRAFFIC IN THE REPUBLIC OF SERBIA: TRENDS, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Nemanja Pantić⁴, Sonja Lazarević⁵, Jasmina Ognjanović⁶

⁴ Nemanja Pantić, PhD, associate professor, University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Vojvodanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja, Republic of Serbia, e-mail: nemanja.pantic@kg.ac.rs

⁵ Sonja Lazarević, PhD, associate professor, University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Vojvodanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja, Republic of Serbia, e-mail: sonja.milutinovic@kg.ac.rs

⁶ Jasmina Ognjanović, PhD, associate professor, University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Vojvodanska 5A, 36210 Vrnjačka Banja, Republic of Serbia, e-mail: jasmina.lukic@kg.ac.rs

Abstract

The paper analyzes tourist consumption and tourist traffic in the Republic of Serbia throughout the 2015-2024 period, with special reference to the economic implications and development perspectives of tourism. In addition was performed an analysis of trends, ie changes in tourist consumption, as well as the dynamics of arrivals and overnight stays of both domestic and foreign tourists. The results indicates three clearly defined development phases of tourism: the phase of stable growth (2015–2019), the phase of the crisis caused by the COVID-19 pandemic (2020), and the phase of intensive recovery and expansion (2021–2024). Total tourism consumption achieves a significant growth after 2021, with the dominance of northern Serbia, while the south region achieves gradual and slightly slower development. The analysis of arrivals and overnight stays shows stable growth of domestic tourism, pronounced resilience and effective post-crisis recovery. The obtained results confirms that tourism in Serbia has significant potential for economic development contribution, employment and regional balance, with the necessity of strengthening the institutional framework and applying the principles of sustainable development. This article provides an empirical basis for the formulation of effective policies to improve the competitiveness and sustainability of the tourism sector of the Republic of Serbia.

Keywords: *tourism, tourist consumption, tourist traffic, Republic of Serbia.*

Datum prijema / Date of arrival: 22.09.2025.

Datum prihvatanja / Accepted date: 03.11.2025.